

Comparative Study on “Improvement of Quality of Life” from the Viewpoint of Islam and Positivist Psychologists

1- Dept of Islamic Thought, Babol University of Medical Sciences, Babol, Iran

2- Azad University, Sari Branch, Sari, Iran

Corresponding Author:

Mahnaz fazeli kebria

Babol University of Medical Sciences, Babol, Iran

Email: baghekhial@gmail.com

Abstract

The improvement of quality of life is assumed as one of the basic topics in the contemporary psychology. Today, plenty of philosophers, sociologists and psychologists have functionalist perspective to the religion. It means that, instead of rational discussion on religion (realistic approach), they discuss on effects of results of the theoretical and practical binding to the religion in the mental and social needs. Doubtless, one of the most important duties of prophets particularly the prophet of Islam (p.b.u.h) is to improve the quality of life beside moral growth and excellence. The purpose of this paper is a comparative study on “Improvement of Quality of Life” from the Viewpoint of Islam and Positivist Psychologists.

The extant study has been applied based on comparative analytical-descriptive survey through collecting the data out of Holy Quran and verses as well as psychological books. According to the perspective of positivist therapists, the man by changing the sensation to past, perspective to the future and quality of experiencing the presence can move his emotions to a positive direction. As well as, in the viewpoint based on religious instructions, he may interpret his experiences truly according to the growth and personal perception principle and nature prosperity and recognition of his existence and God, and in accordance with the signification principle and framing, and finds a positive attitude by deep recognition and knowledge through internal and external integration and based on the internal wealth principle and attention to God and leads his emotions towards the improvement of quality of life.

This study indicated that some instructions of quality of life improvement are common in Islam and psychology, and Islam has presented more stable and precise course of actions.

Keywords: Religious instructions; psychology; quality of life; positivist psychologists

Received: 25 May 2013

Revised: 29 Jun 2013

Accepted: 24 Jul 2013

Yadollahpour MH¹, Hassanzadeh R², Fazelikebria M^{1*}

Religion & Health 2013; 1(1):73-82.(Persian)

بررسی تطبیقی « بهبود کیفیت زندگی » از منظر اسلام و روانشناسان مثبت گرا

محمد هادی یدالله پور^۱، رمضان حسن زاده^۲، مهناز فاضلی کبریا^{۳*}

چکیده

بهبود کیفیت زندگی، یکی از مباحث بنیادین در روانشناسی معاصر به شمار می‌رود. امروزه بسیاری از فیلسوفان، جامعه شناسان و روانشناسان رویکرد کارکرد گرایانه به دین دارند و از آثار و نتایج التزام نظری و عملی به دین در حوزه نیازهای روانی و نیازهای اجتماعی گفت و گو می‌کنند. یکی از مهم‌ترین رسالت‌های پیامبران الهی به ویژه پیامبر اسلام (ص) بهبود کیفیت زندگی در سایه رشد و تعالی اخلاقی است. هدف نوشتار حاضر بررسی تطبیقی بهبود کیفیت زندگی « از منظر اسلام و روانشناسان مثبت گراست. مطالعه حاضر به روش تطبیقی و توصیفی با گردآوری اطلاعات از قرآن کریم و روایات و منابع روانشناسی انجام شده و سپس به بررسی و تحلیل داده‌ها، مطابق با هدف مقاله، پرداخته شده است.

بر اساس دیدگاه درمانگران مثبت گرا، انسان می‌تواند با تغییر دادن احساسات و دیدگاه‌ها، هیجانات خود را در یک جهت مثبت به حرکت در آورد. در نگاه مبتنی بر آموزه‌های دینی نیز، فرد بر اساس اصل رشد و درک شخصی و شکوفایی فطرت و شناخت وجود خود و خدا و مطابق اصل معنایابی، تفسیری صحیح از تجارب خود پیدا کرده و بر اساس اصل غنای درونی در پرتو توجه به خدا، هیجانات خود را در جهت بهبود کیفیت زندگی هدایت کند.

مطالعه حاضر نشان داد که برخی از آموزه‌های بهبود کیفیت زندگی در اسلام و روانشناسی مشترک و اسلام راهکارهای پایدارتر و دقیق‌تری ارائه نموده است.

واژه‌های کلیدی: آموزه‌های دینی، روانشناسی، کیفیت زندگی، روانشناسان مثبت گرا

۱- گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، ایران
۳- دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری، ایران

مؤلف مسئول مهناز فاضلی کبریا
گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، ایران

Email:
baghekhial@gmail.com

دریافت: ۴ خرداد ۱۳۹۲
اصلاحات: ۸ تیر ۱۳۹۲
پذیرش: ۲ مرداد ۱۳۹۲

مقدمه

بهبود کیفیت زندگی (Quality of life therapy) یکی از مباحث بنیادین در روانشناسی معاصر است که از نگاه روانشناسان به معنای داشتن تجربه احساسی مثبت در زمان حال و بهره مندی از مهارت‌هایی است که شخص را در تحقق بخشیدن مهم‌ترین نیازها و خواسته‌هایش در حیطه‌های ارزشمند زندگی کمک می‌کند (۱). چنین جستجویی باید به منظور حفظ روابط و هماهنگی اجتماعی- اخلاقی باشد به طوری که مقررات قانونی

نقض نشود و آسیب رساندن به دیگران به حداقل رسانده شود؛ این رویکرد در صدد آن است که عواطف منفی را کنترل نماید. از منظر اسلام بالا بردن کیفیت آگاهی، تفکر متعالی و ارتباط صحیح با مبدأ هستی، با حفظ هماهنگی اجتماعی- اخلاقی و سعی در کاهش عواطف منفی در بشر و حرکت به سوی کمال همراه است. امروزه رویکردها و نظریه‌های متفاوتی زیر مجموعه در مان‌های شناختی- رفتاری قرار گرفته اند. می‌توان گفت که وجه

تدین درون سو فرد را در مقابل استرس ناشی از حوادث غیر قابل کنترل زندگی (نظیر مرگ و بیماری شدید) که می‌تواند ایجاد اضطراب و افسردگی کند، محافظت می‌کند(۶). گاهی بیمارانی هستند که مشکلات آن‌ها مبهم و گنگ بوده و مثل یک کلاف سردرگم به نظر می‌رسد. آن‌ها احساس می‌کنند کمبود دارند یا فکر می‌کنند یک جای کارشان مشکل دارد. اما از درک دلایل آن عاجزند(۷). دین برنامه‌ای جامع و مدون را برای بهبود کیفیت زندگی، بر اساس زندگی فردی و جمعی، با توجه به نیازهای احساسی، هیجانی و عوامل درونی انسان و نیز از منظر روابط بین فرد و اجتماع را مفهوم سازی و سازماندهی کرده است. در این نوشتار سعی بر آن است تا بهبود کیفیت زندگی از منظر روانشناسان مثبت نگر و اسلام، با توجه به ویژگی‌های شناختی (Cognitive)، عاطفی (Emotional) و رفتاری (Behavioral) مورد بررسی قرار گیرد.

مطالعه حاضر به روش تحقیق تحلیلی - توصیفی و با مطالعه تطبیقی در آموزه‌های دینی اسلام و روانشناسان مثبت نگر انجام پذیرفته است ابتدا یافته‌های روانشناسی به دقت و امانت دریافت و در منظر قرآن و روایات مورد بررسی و تطبیق قرار گرفت، سپس وجوه اشتراک و افتراق مورد بررسی قرار گرفته است.

۱. درمان مبتنی بر بهبود کیفیت و ارکان آن:

انسان‌ها نیازمند شناخت خود، جهان اطراف، مبداء هستی و فرجام حیات هستند. ویژگی‌های شناختی، شامل بینش و نگرش انسان اعم از جهان بینی و اعتقادات و باورها است که لایه‌های درونی و زیرین فرهنگ هر جامعه بوده و زیربنای گرایش افراد را شکل می‌دهد. ویژگی‌های عاطفی که در زمین ویژگی‌های شناختی رشد می‌یابد عواطف، هیجانات، احساسات، عشق و نفرت را شامل می‌شود. ویژگی‌های رفتاری به نوعی ریشه و زمینه در گرایش و نگرش انسان دارد. پس می‌توان ویژگی شناختی را مهم‌ترین و اساسی‌ترین رکن حیات بشری به شمار آورد.

مشترک همه آن‌ها توجه به نقش واسطه‌ای فرایندهای شناختی- رفتاری در پردازش اطلاعات در راستای بروز واکنش فرد به محرک‌ها، هدف چالش‌های شناختی، تغییر مفروض‌ها و باورهای ناسازگار بیمار درباره هیجان‌هاست. کنترل آگاهی، افکار، احساسات و حواس جسمانی بزرگترین چالش روانشناسان بالینی است(۲). رضایتمندی و احساس شادمانی در زندگی، رابطه مستقیم با آگاهی درست از احساسات، افکار و نظم بخشیدن به آنها در جهت به تعادل رساندن رفتار دارد.

منظور از تغییر در روان‌شناسی بالینی و درمانی، ایجاد دگرگونی برنامه ریزی شده، سازمان دار، منظم، هدفمند و انسانی در رفتار بیمار (درمانجو) و در شیوه مواجهه او با جهان بیرون و درون است. هدف این تغییر در نهایت ایجاد سازگاری مطلوب در افراد است تا بتوانند رابطه‌ای سازنده و فعال با محیط برقرار نمایند (۳). براساس این اصل مهم، روانشناسی بالینی به صورت تخصصی، درصدد ایجاد تغییر مطلوب در فرد است تا به تعادل در زندگی دست یابد.

هدف چالش‌های شناختی، تغییر مفروض‌ها و باورهای ناسازگار بیمار درباره هیجان‌هاست. ممکن است بسیاری از بیماران در این مرحله، نیازمند آموزش باشند(۴). یکی از رویکردهای جدید شناختی- رفتاری، روانشناسی مثبت‌گرا است که باعث پایه ریزی درمان‌های مبتنی بر بهبود کیفیت زندگی از طریق ایجاد هیجان مثبت شده است. هیجان‌ات مثبت مربوط به آینده شامل: خوش بینی، امیدواری، ایمان، اعتماد هستند و هیجان مثبت مربوط به حال شامل: شادی، شور، آرامش، اشتیاق، هیجان و لذت جاری بودن و هیجان مثبت مربوط به گذشته شامل رضایت، خشنودی، خردسندی، افتخار و آرامش می‌شود(۵).

آلپورت معتقد به دو نوع گرایش به مذهب و دین بوده است: درون سو و برون سو. بر همین اساس مقیاسی به نام «مقیاس جهت گیری مذهبی» (ROS) ابداع کرد که افراد دارای نگرش دینی درون سو، دینداری را فی نفسه هدف می‌دانند به دین اعتقاد واقعی دارند و آن را جدی می‌گیرند. وی دریافت که دینداری درون سو با افسردگی، همبستگی منفی و با شاخص‌های بهزیستی معنوی و نیز عزت نفس همبستگی مثبت دارد. همچنین

درمان مبتنی بر بهبود کیفیت زندگی ، بر سه رکن استوار است:

اول. اصل غنای درونی. فرد با مراقبت از خویشتن به گونه‌ای خردمندانه، دوستانه، دلسوزانه و همه جانبه، احساس عمیق آرامش، نشاط، تمرکز، مهربانی و هوشیاری برای مواجه شدن با چالش های روزانه را کسب می‌کند.

دوم. اصل کیفیت زمان . بر اساس این اصل، فرصت تنها ماندن تحقق می‌یابد و هدف آن احیاء و نیرو بخشیدن به خویشتن و کسب آرامش است.

سوم. اصل معنا یابی. مطابق با این اصل، هنگامی که افراد معنا یا اهدافی را برای زندگی خود بر می‌گزینند که با ارزش ها، مهارت ها و توانمندی آنها هماهنگی دارد، خوشحال‌ترند(۸).

در راستای همین امر، بهبود کیفیت زندگی از منظر آموزه‌های دین بر امور زیر استوار است:

۱- اصل رشد و درک شخصی . آشنایی انسان با خدا، تقوا و خود نگهداری، بینش و نگاهی برای فرد پدید می‌آورد که براساس آن می‌تواند حقایقی متعالی و برتر را ببیند و به سوی رشد گام بردارد . انسان موحد و مؤمن همه چیز را در پرتو نور خدا می‌بیند و در سایه عبادت و اطاعت، همانند چشم خدا، حقایق را می‌بیند و چون گوش او حقایق را می‌شنود(۹).

۲- اصل معنا یابی . یافتن معنا در زندگی و فعالیت‌های روزمره، فرد را در جهت هماهنگی با بیرونی یاری می‌کند، به او نگاهی کلی در مورد زندگی و همه تجارب و رویدادها می‌دهد تا به چارچوب بندی و تفسیر مجدد تجارب خود پرداخته و شناخت و معرفت خویش را عمق ببخشد(۱۰).

۳- اصل غنای درونی. قرآن کریم با تأکید تمام اعلام می‌کند که آرامش روان، فقط در سایه توجه به خداوند امکان پذیر است : «الا بذکر الله تطمئن القلوب»(۱۱) و نیز می‌فرماید: هر کس از یاد من رویگردان شود، زندگی تنگ و سختی خواهد داشت (۱۲). با ایمان به خدا و عالم غیب، ابعاد شناختی، عاطفی، اجتماعی فرد تغییر می‌کند و در محدوده محاسبات کمی، مادی، عمل گرایانه به طور کلی دنیوی خلاصه نمی‌شود.

تاثیر این گرایش و جهت گیری کلی، خود را در سبک زندگی، صفات درونی، افکار، احساسات و اعمال فرد نشان می‌دهد(۱۳).

از منظر روانشناسان مثبت گرا، در درمان‌های مبتنی بر بهبود کیفیت زندگی ، بر اساس سه رویکرد مبنایی : غنای درونی، کیفیت زمان و معنایابی، ۳۰ اصل مهم برای ایجاد شادمانی معرفی شده است که این اصول به سه گروه تقسیم می‌گردد و در حوزه: ارتباط درون فردی، بین فردی و نگاه به جهان پیرامون، دسته بندی شده است. ۲. بررسی تطبیقی مهم‌ترین اصول:

۱-۲. اصل انتظار برای امور غیر منتظره براساس نظریه بهبود کیفیت زندگی، افرادی که انتظار دارند امور زندگی به آسانی جریان یابد، در صورت رویارویی با ناکامی‌های مداوم، محکوم به شکست خواهند شد. هر قدر افراد بتوانند نا کامی‌ها، فقدان ها، بی حرمتی ها، طرد شدگی، یأس و ناامیدی را در زندگی به شکل غیر منتظره و منظم پیش بینی و برنا مه ریزی نموده و آن ها را بپذیرند، میزان شادمانی آنها بیشتر خواهد بود (۱۴). در نگاه دینی هم جهان مادی دار بلا و امتحان و ناملایمات است و هیچ چیز پایدار نیست. به بیان قرآن، «ما انسان را در سختی آفریدیم»(۱۵) و حضرت علی (ع) می‌فرماید: کسی که دنیا را بشناسد، هرگز به خاطر مصیبت و بلا ، محزون رهی گردد(۱۶). لذا با این نگرش صحیح به جهان پیرامون، واکنش‌های انسان در برابر ناملایمات منطقی تر بوده تحمل مشکلات آسان‌تر خواهد شد.

۲-۲. اصل مواجهه دلیرانه با واقعیت اکثر مردم به جای رویارویی و مواجه مستقیم با مسائل، آن ها را پنهان کرده یا کنار می‌زنند با این امید که خود به خود از بین بپوند. در حالی که فرد باید خود را ملزم سازد تا با واقعیت روبرو شود، مسائل را بشناسد و با آنها مستقیماً برخورد کند(۱۷).

در قرآن کریم آمده است : «و تو ای پیامبر به شکیبایان نوید ده همانان که چون پیشامد ناگواری به آنان برسد می‌گویند ما از آن خداییم و به سوی او باز می‌گردیم»(۱۸) و حضرت علی (ع) فرمود: تحمل مصائب بزرگ هم به واسطه خوشنودی به قضای خدا آسان می‌شود(۱۹). یکی از راه های ایجاد شادی و رفع غم و اندوه، رضایت به سرنوشت مقدر شده پروردگار است . فرد

آرامش است و نتیجه طمع و حرص ورزی تلخ کامی و تشویش خاطر.

۵-۲. اصل رابطه معنوی و اهداف مذهبی

فعالیت‌های معنوی و مذهبی، رضایتمندی از زندگی را تا حد زیادی افزایش می‌دهد (۲۶). در درمان مبتنی بر بهبود کیفیت زندگی، زندگی معنوی به دستمای از باورها یا فعالیت‌های معنوی یا مذهبی گفته می‌شود که فرد به تتهایی یا به عنوان بخشی از یک گروه هم مسلک، از آن‌ها پیروی می‌کند. درمان مبتنی بر بهبود کیفیت زندگی برای کسانی که خواهان زندگی معنوی بوده و برای آن ارزش قائل می‌شوند، از زندگی معنوی حمایت می‌کند.

در نگاه مبتنی بر دین، اصل توحید و یکتاپرستی و ارتباط معنوی با خداوند از فطرت انسانی ناشی می‌شود. براساس آیه ی ۳۰ سوره ی روم، گرایش به سوی دین حنیف و توحید، در ذات و سرشت انسان وجود دارد. علامه طباطبایی ذیل آیه: «ان الدین عندالله الاسلام» (۲۷) می‌نویسد: دین نزد خدای سبحان یکی است و اختلافی در آن نیست و خداوند بندگان خود را امر نکرده، مگر به پیروی از همان دین و بر انبیلی خود هیچ کتابی نازل ننموده، مگر درباره ی همان دین، هیچ آیت و معجزه ای به پا نکرده، مگر برای همان دین، آن دین عبارت است از اسلام، یعنی تسلیم حق شدن و به عقاید حق معتقد گشتن و اعمال حق انجام دادن (۲۸). از آن جا که ارتباط فکری و عملی با خداوند، در فطرت انسان‌ها نهفته است خدامحوری در زندگی، فرد را در برابر سختی‌ها، تعارضات و نابسامانی‌ها واکسینه ساخته، فراغت و راحتی و آرامش را برای او به ارمان می‌آورد.

۶-۲. اصل شریک تجاری.

در نظریه بهبود کیفیت زندگی، افرادی که روابط عاشقانه ی خود را دست کم می‌گیرند، باید به این رابطه مثل رابطه ی میان دو شریک تجاری نگاه کنند. این اصل به زوج‌ها توصیه می‌کند که همان مقدار وقت و تعهدی را که برای مشاغل خود اختصاص می‌دهند، برای روابط خانوادگی و عاشقانه ی خود نیز سرمایه گذاری کنند و همان گونه که نسبت به شریک تجاری خود، توجه، مراقبت و احترام می‌گذارند برای شریک زندگی خود نیز عمل کنند (۲۹). اسلام نیز توصیه فراوانی بر رعایت حقوق زن و مرد نسبت به

با تسلیم شدن به تقدیر الهی، سبکبال بر جویبار سرنوشت روان می‌گردد و سختی‌ها و ناکامی‌ها را برای جلب رضای پروردگار تحمل می‌کند.

۳-۲. اصل مرگ اندیشی

به تعبیر فریش، هنگامی که مراجعان در مورد چگونگی رفتارشان و این که چه کار باید انجام دهند و چه اهدافی را دنبال کنند نامطمئن هستند، از آن‌ها خواسته می‌شود مرگ را در نظر بگیرند و از خود که دیگر زنده نیست سوال کنند چگونه باید عمل کرد؟ میراث و یادگاری من چه خواهد بود؟ می‌خواهم پس از مرگ از من چگونه یاد شود؟ (۲۰) از منظر آموزه‌های دینی هم، یاد مرگ سرکشی‌های نفس را رام می‌کند. نفس سرکش هنگامی که در یابد که در این عالم حقایقی چیرگی ناپذیری بر او حاکم اند که پیروزی بر آنها ناممکن است خاضع و رام می‌شود (۲۱). در حدیث آمده است: اگر بیماری و ناداری و مرگ در بین انسان‌ها نبود، هیچ چیز آنان را خاضع زهی کرد (۲۲). یکی از کارکردهای بزرگ دین، توسعه نگاه انسان به جهان اطراف است. دین به انسان نگاهی بلند می‌بخشد تا در آن سوی زندگی مادی دنیا، زندگی ماندگار اخروی را ترسیم نماید و همین رویکرد باعث احساس رضایت مندی، تحمل دشواری‌های چاره ناپذیر، بهبود کیفیت زندگی، امید به آینده و احساس خوشبختی خواهد شد.

۴-۲. اصل سبک زندگی و آهنگ بدون شتاب

بر اساس دیدگاه روانشناسی مثبت نگر، بهترین اوقات خرسندی و شادمانی توأم با بیشترین میزان خردمندی در افراد، با دوران‌هایی همراه است که مسئولیت‌های بیرونی به حداقل می‌رسد، هنگامی که مسئولیت‌های شغلی و خانوادگی افراد کمتر است، احساس خرسندی و شادمانی بیشتر دست می‌دهد (۲۳). همسو با این اصل، مساله "قناعت" در دین مطرح است. علی (ع) می‌فرماید: قناعت سرمایه‌ای تمام نشدنی است (۲۴). قناعت بودن به داشته‌های مادی و موقعیت‌های اجتماعی باعث می‌شود شخص از داشته‌های خود لذت لازم را برده و احساس آرامش کند. حضرت علی (ع) می‌فرماید: غم و اندوه روزی را که نیامده بر روزی که در آن هستی، می‌فزاید، چرا که اگر عمر تو باقی باشد، روزی تو را خداوند در آن روز می‌دهد و اگر نباشد، پس آن دوه برای چیست؟ (۲۵) بنابراین نتیجه بر خورداری از روحیه قناعت، کسب

راست، تو را دشنام دهد و به سمت چپ برود و عذرخواهی نماید عذر او را بپذیر (۳۵) و نیز خداوند در قرآن می فرماید: «ای پیامبر خوی نیکو در تأثیرگذاری با خوی بد برابر نیست. پس با نیکوترین خصلت بدی‌های آنان را دفع کن که ناگاه آن کسی که میان تو و او دشمنی است گویی دوستی دلسوز است» (۳۶). بنابراین بر اساس برنامه‌ی پیشنهادی دین، به منظور بهره‌مندی از زندگی آرام، علاوه بر بخشش عذر دشمنان با نیکو کردن به آن‌ها، یک گام ب به جلو برداشته و دشمن تبدیل به دوست می‌شود که خداوند آن را به حظ عظیم (بهره‌مندی فراوان) تعبیر کرده است.

۸-۲. اصل فعالیت پویا. در نگاه مبتنی بر بهبود کیفیت زندگی، توصیه می‌شود اگر یک فعالیت خاص برای شما، نشاط آور محسوب می‌شود آن را بیشتر انجام دهید. افرادی که به چنین فعالیت‌های پویایی می‌پردازند در واقع به همان اندازه که غرق آن‌ها می‌شوند، در آن زمان احساس شادکامی می‌کنند و این احساس شادکامی بعدها نیز تداوم می‌یابد (۳۷). از منظر دین نیز توجه به فراگیری حرفه خاص و پرداختن پویا به کارهایی که علاقمند به انجام آن هستیم و نیز کار و تلاش برای زندگی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. خداوند می‌فرماید: «انسان جز به محصول کوشش خویش، مالک چیزی نیست» (۳۸). بنا بر این به منظور استفاده بهینه از امکانات و توانمندی‌ها، توصیه شده که از کارها و مسائل غیر ضروری پرهیز شود. علی (ع) می‌فرماید: آن کس که خود را به امور زائد و غیر لازم سرگرم کند از مهمات واقعی زندگی که آرزو دارد باز می‌ماند.

همان‌طور که هدف د راز مدت مهم رفتار درمانی شناختی، پذیرفته شدن اختلال شدید روانی از سوی بیمار هم‌زمان با یافتن معنا و هدفی برای زندگی روزمره می‌باشد

۹-۲. اصل مراقبت جسمانی. در نگاه مبتنی بر روانشناسی مثبت‌گرا، سالمندان معمولاً می‌گویند که اگر می‌دانستیم که چنین عمر طولانی داریم بهتر از خودمان مراقبت می‌کردیم، مراجعان به اهداف و امیال خود کاملاً دست‌رہی‌یابند مگر این‌که نیازهای جسمانی خود را به تغذیه مناسب و استراحت و ورزش منظم ارضا کنند. کسانی که از این اصل پیروی می‌کنند احتمال بیمار

یکدیگر دارد. در قرآن آمده است: و عاشروهن بالمعروف» (۳۰): "با همسران خود حسن معاشرت داشته باشید". چنان‌که در آیه‌ای دیگر می‌فرماید: أتوا النساء صدقاتهن نحله (۳۱): "مهر زنان را که هدیه‌ای است به آنان بدهید". مرد مکلف می‌شود تا مهریه را به نشان صداقت در عشق ورزیدن به همسر عرضه نموده، مراتب خاطرخواهی خویش را اعلام کند. در باب ارج نهادن رسیدگی به همسر و خانواده امام رضا (ع) می‌فرماید: «کسی که برای رفع نیازمندی‌های خانواده، به دنبال رزق الهی می‌رود، اجرش از مجاهد در راه خدا بیشتر است.» (۳۲) پیامبر اکرم (ص) فرمود: «هر زنی در خانه‌ی شوهر به قصد خدمت، چیزی را جابه‌جا کند، خداوند بر او نظر رحمت کند و کسی که مورد توجه و عنایت حق تعالی واقع شد، از عذاب او در امان است» (۳۳).

۷-۲. اصل بخشش و فراموش کردن. از منظر روان‌شناسان مثبت‌نگر، در مسیر کیفیت زندگی، نفرت یا کینه‌توزی یکی از بدترین سیاه‌چاله‌هایی است که مراجعان برای خود ایجاد می‌کنند. در نتیجه باید از ساده‌ترین گزینه‌ها شروع کرد و به آن‌ها توصیه نمود که اشتباهاتی را که در مورد آن‌ها صورت گرفته است، نادیده بگیرند یا آن‌ها را کنار بگذارند. دشوارترین گام که مراجعان را از بیشترین دردها و رنج‌ها رها می‌سازد این است که مراجعان باید دشمنان خود را بخشیده و همواره از آن‌ها به خوبی یاد کنند. انجام چنین کاری مانع ایجاد رنج و آسیب مجددی است که هنگام مرور صحنه‌های ناراحت‌کننده و یا بازگو کردن حوادث ناگوار برای دیگران، پدید می‌آید (۳۴).

بسیاری از اضطراب‌ها و افسردگی‌های، از کوتاهی فرد در انجام تکلیف نسبت به خدا و مردم و یا به واسطه‌ی ظلمی که دیگران در حق او روا می‌دارند، ناشی می‌شود. در چنین موقعیتی اگر فرد ب جبران اشتباه خویش و یا بخشش اشتباه دیگران نپردازد حلقه‌ی معیوب ایجاد شده باعث می‌شود فرد در افسردگی و اضطراب دائم بماند و مدام با فکر کردن به صحنه‌های به وجود آمده، انرژی مثبت خویش را تحلیل برد. لذا دین توصیه‌های اکیدی بر بخشش دیگران و پذیرش عذر افراد دارد و طرف مقابل هم موظف است عذر او را بپذیرد. امام سجاد (ع) دستور می‌دهد در صورتی که فردی از سمت

دست و پاگیر شود. برخی از افراد از طریق تسلیم شدن با چنین موقعیت‌ها کنار می‌آیند. برخی با مشاجره، طرد اطرافیان و مقاومت در برابر آن چه که تلاش برای کنترل خود می‌دانند برخورد پرخاشگرانه‌تری را اتخاذ می‌کنند (۴۳). در حالی که فرد در پرتو نگاه دینی و اعتماد به خداوند می‌تواند شکیبایی ورزیده به تدریج بر مشکلات فائق آید.

۲-۳. اصل توبه و امید به آینده انسان به واسطه

ناکامی‌ها در کسب فضائل اخلاقی یا دست‌یابی به قله‌های موفقیت، دچار ضعف و سستی در اراده شده و از تلاش و تکاپو دست می‌کشد. اما با توجه به این اصل مهم، فرد با طلب بخشش از پروردگار و بازگشت به سوی او، از رحمت الهی برخوردار شده و امید و انگیزه‌ی تلاش دوباره در او شکل می‌گیرد و شوق حرکت به سوی آینده‌ی بهتر برایش فراهم می‌گردد. قرآن کریم همگان را به امیدواری دعوت می‌کند و می‌فرماید: "ای پیامبر بگو ای بندگان که به خود ستم کرد ه این هرگز از رحمت خداوند مأیوس و ناامید نشوید به درستی که خداوند تمام گناهان را می‌آمرزد زیرا بسیار آمرزنده و مهربان است" (۴۴). در اثر این نگرش، هیجان‌های منفی که به واسطه احساس گناه در شخص پدید می‌آید به آرامش و سکون تبدیل می‌شود.

۳-۳. اصل وحدت و همزیستی عاد لانه. یکی از

آموزه‌های قرآن، ایمان به همه پیامبران و کتاب‌های آسمانی است و همه موحدان را به همزیستی دعوت می‌کند: ۱- اتحاد بین مسلمانان ۲- وحدت همه موحدان عالم (۴۵). همزیستی مسالمت‌آمیز با همه انسان‌ها از همه مسلک‌ها و باور‌ها، باعث آرامش درونی شده و اضطراب را طرد و دشمن‌تراشی را دور می‌سازد.

۴-۳. اصل رابطه صحیح با طبیعت. آموزه‌های

دینی، در راستای ارتباط درست فرد با جهان اطراف خود و محیط زیست، دستورات دقیقی داده است که می‌تواند زندگی سالم و آرام در طبیعت را به ارمغان آورد. امیر مومنان (ع) می‌فرماید: پیامبر وضو می‌گرفت و گربهای نزد او آمد پیامبر دانست که آن حیوان تشنه است، ظرف آب را به سوی حیوان برد و حیوان آب نوشید و سپس ایشان وضو گرفت (۴۶). از جمله بایسته‌ها درباره حیوانات

شدن، را کاملاً کاهش می‌دهند (۳۹). از نگاه دین نیز انسان که آفریده و خلیفه و امانتدار خدا است برای زیستن در مسیر رضایت خدا، به بدن سالم نیاز دارد و بهره‌مندی همه جانبه او از سلامتی، اساس فعالیت‌های وی در زندگی مادی و معنوی است (۴۰). دستمای از روایات درباره حفظ نفس و مراقبت از بدن و نیز پرهیز از زیان رساندن به آن، اهمیت ویژه‌ای داده و بر حفظ صحت آن تأکید دارند. لذا با توجه به رعایت این اصول از بسیاری از رنج‌های زندگی به ویژه بیماری‌ها کاسته می‌شود.

از دیگر مشترکات در حوزه اصول مبتنی بر بهبود کیفیت زندگی، از منظر روانشناسان مثبت‌گرا و از منظر آموزه‌های دینی عبارتند از: اصل توجه به خانواده، اصل تفریح و سرگرمی و پرداختن به لذت‌های مشروع، اصل سرمایه‌بانی و کمک و مساعدت به دیگران، اصل خوش بینی منطقی (مبتنی بر توکل بر خدا، حق بودن وعده‌های الهی).

۳. ویژگی‌های آموزه‌های دینی در راستای بهبود کیفیت زندگی:

علیرغم اصول مشترک پیش‌گفته، اصول افتراقی و ویژه‌ای در راستای بهبود کیفیت زندگی در آموزه‌های دینی وجود دارد که در مکاتب روانشناسی مثبت‌گرا کمتر دیده می‌شود.

۱-۳. اصل صبر و استقامت. بر اساس آموزه‌های

دین دنیا دار مکافات، بلا و رنج و امتحان است لذا شکیبایی و پایداری ورزیدن، مانع بسیاری از ناامیدی‌ها، بی‌قراری‌ها و ناراحتی‌های روحی مثل اضطراب، افسردگی و اختلالات روانی می‌شود. علی‌علیه السلام می‌فرماید: «حلم و بردباری دو فرزند یک شکمند که آنها را بلندی همت و اراده پا برجا می‌سازد» (۴۱) و نیز خداوند با خطاب تأکیدی در آیات ۵ و ۶ سوره ۹۴ به انسان می‌فرماید: فان مع العسر یسرا ان مع العسر یسرا (۴۲): "یعنی با هر سختی راحتی است و محققاً بعد از هر سختی راحتی است". گاهی ممکن است برای افرادی که سالیانی متمادی مبتلا به بیماری‌های روانی بوده‌اند مساعدت و حمایت خانواده و دوستان در طول زمان

عامل کنترل درونی بسیار مهمی است تا افراد عالم را محضر او ببینند(۵۱).

ج. شوق جلب رضای الهی. عالی‌ترین شوق و میل در این است که با کسب رضایت پروردگار آرامش و طمانینه قلبی می‌یابد و این بزرگ‌ترین نیروی کنترل‌کننده درونی است و لذتی که به واسطه این رضایت نصیب او می‌شود با هیچ لذت دیگر قابل مقایسه نیست(۵۲).

د. باور به حیات اخروی که انسان نتیجه همه

تلاش‌هایش را خواهد دید و هیچ چیز در بازار دنیا گم نمی‌شود. نه زیبایی‌های آن و نه زشتی‌های آن(۵۳).

ه. نظارت اجتماعی. فریضه امر به معروف و نهی از

منکر نشان از احساس مسئولیت نسبت به سرنوشت

جامعه و انجام تکلیف الهی است که بی تردید موجب آرامش و رشد و تعالی اخلاقی جامعه خواهد شد.

نتیجه‌گیری: امروزه این باور پدید آمده است که

دین علاوه بر تأثیرگذاری بر سلامت روان، پرسش‌های درونی و معنایی زندگی انسان را عمیق‌تر و جامع‌تر پاسخ می‌دهد. لذا با بهره‌گیری از آموزه‌های دین در حوزه درمان‌های روانشناختی، بن‌بست‌های فکری بسیاری از درمان‌جویان خاتمه یافته، آن‌ها را از چنگال اضطراب و افسردگی ناشی از این باورها و تفکرات نادرست خواهد رها کنید. با استفاده مناسب از راهکارهای دینی، می‌توان بر بسیاری از اختلالات روانی غلبه یافت. مطالعه حاضر نشان داد برخی از آموزه‌های بهبود کیفیت زندگی در اسلام و روانشناسی مشترک است. اما مهم‌ترین وجه امتیاز دین این است که بر تمام آموزه‌های فردی و اجتماعی آن، تفکر و بینش توحیدی حاکم است و خدا محوری و احساس حضور او در همه خوشی‌ها و ناملازمات، و احساس حمایت او از مومنان می‌تواند سایه اضطراب‌ها، و نگرانی‌ها را از زندگی بشری بزدايد و کیفیت زندگی را بهبود بخشد.

رسیدگی به بهداشت آن هاست و بر پایه احکام فقهی مالک باید هزینه‌های درمان آن‌ها را هم بپردازد(۴۷). اصلاح رابطه انسان با محیط زیست کیفیت زندگی را نیز ارتقاء می‌بخشد.

۳-۵. اصل الگوپذیری از انبیاء الهی. در بهبود

کیفیت زندگی از منظر دینی، انبیاء به عنوان الگوی عملی پیش روی انسان‌ها قرار گرفته‌اند تا در شدائد و حوادث روزگار، هم به آن‌ها تاسی شود و هم مومنان بدانند که حتی بهترین بندگان خدا در زندگی با مشکلات و ناملازمات فراوانی از سوی ظالمان و مستکبران و ناهلان روبرو بوده‌اند. خداوند می‌فرماید: «گروهی از شما که به خداوند و روز قیامت امید دارند و خدای را بسیار زیاد یاد می‌کنند پیامبر سمرشق خوبی است»(۴۸). «ما به ابراهیم، اسحاق و یعقوب عطا کردیم و همه را به راه راست بداشتیم و نوح را پیش از ابراهیم و فرزندش داود و سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و هارون هدایت نمودیم و همچنین نیکو کاران را پاداش نیکو خواهیم داد. آن‌ها کسانی بودند که خدا خود آن‌ها را هدایت نموده، تو نیز از آنان پیروی نما(۴۹).

۳-۶. ضمانت اجرایی بی‌نظیر. از جمله مهم‌ترین

وجوه امتیاز آموزه‌های وحیانی در راستای بهبود کیفیت زندگی، این است که به منظور رشد معنوی انسان ضمانت‌های اجرایی متعددی در نظر گرفته است از جمله: الف. اعتقاد به خداوند. او خالق جهان و انسان و حیات است و در قالب کتاب آسمانی جهان بینی توحیدی و برنامه زندگی مناسب با آن را، در اختیار بشر قرار داده است تا در پیچ و خم مکتب‌های بشر راه را از بیراهه باز شناسد(۵۰).

ب. احساس حضور خداوند در زندگی. این که خداوند در همه احوال حاضر و ناظر بر اعمال انسان است

References

1. Frisch B, Michael. Psychotherapy based on Improvement of Quality of Life, Trans: Akram Khamseh, Arjmand Press, 2011: 161 (Persian).
2. Hawton K. Cognitive Behaviour Therapy for Psychiatric Problems A Practical Guide, trans: H. Ghasemzadeh, Tehran, Arjmand Press, 2010: 7 (Persian).
3. Hawton K. Cognitive Behaviour Therapy for Psychiatric Problems A Practical Guide, trans: H. Ghasemzadeh, Tehran, Arjmand Press, 2010: 7 (Persian).

4. Back A, Challenges of Cognition Therapy, Trans: Hassan Hamidpour, Tehran, Arjmand Press, 1st Ed. 2009: 16 (Persian).
5. Seligman M, Internal Happiness, Trans: Mostafa Tabrizi, Tehran, Danjeh Press, 2010, 1st Ed: 87 (Persian).
6. Azarbaijani M, Religious Psychology as the viewpoint of William James, Qom, Boostan-e-Ketab press, 1st Ed. 2008: 155 (Persian)
7. Yang J, Closco J, Visha M, Therapeutic Schema, Trans: Hassan Hamidpour , Zahra Andooz, Tehran, Arjmand Press, 1st Ed. 2011: 17 (Persian).
8. Frisch B, Michael. Psychotherapy based on Improvement of Quality of Life, Trans: Akram Khamseh, Arjmand Press, 2011: 161 (Persian).
9. Ghaemi A, Communication Etiquettes in Islam, Tehran, Amiri Press, 3rd Ed. 1989: 82 (Persian).
10. Abdollahzadeh H, Intellectual Intelligence, Psychometrics, 1st Ed. 2009: 95 (Persian).
11. Holy Qur'an, Trans: Mahdi Elahi Qomsheie, Tehran, Organization of Dar Al-Qur'an Al-Karim. Al-Rad: 28
12. Ibid, Taha: 124.
13. Azarbaijani M, Religious Psychology as the viewpoint of William James, Qom, Boostan-e-Ketab press, 1st Ed. 2008: 131 (Persian).
14. Frisch B M, Psychotherapy based on Improvement of Quality of Life, Trans: Akram Khamseh, Arjmand Press, V1, 2011: 206 (Persian)
15. Holy Qur'an, Al-Balad: 4.
16. Amedi A, Ghorar al-kalem and Dorar al-kalem, BeiruAl-Alami Lelmatbuat Institute. 1986: 832 (Persian).
17. Frisch B M, Psychotherapy based on Improvement of Quality of Life, Trans: Akram Khamseh, Arjmand Press; V1, 2011: 207 (Persian).
18. Holy Qur'an. Al-Baqarah: 155-156
19. Amedi A, Ghorarolhekam and Dorarolkalem, Beirut, Al-Alami Al-matbuat Institute press, 1986: 99 (Persian)
20. Frisch B. Michael, Psychotherapy based on Improvement of Quality of Life, Trans: Akram Khamseh, Arjmand Press; V1, 2011: 190 (Persian).
21. Soroush A, Wisdom and Livelihood, Tehran, Serat Press, V1, 1994:232 (Persian).
22. Sadough Mohammad Ibn Ali Bin Al-husain Ibn Babooye, Characteristics, modified by Aliakbar Ghafari, Qom, Al-nashr Al-eslami press, 1993: 113 (Persian)
23. Frisch B M, Psychotherapy based on Improvement of Quality of Life, Trans: Akram Khamseh, Arjmand Press; V1, 2011: 236 (Persian).
24. Ali Bin Abetalib (p.b.u.h), Nahj-Al-Balaghah, trans: Mohammad Dashti, Qom, Amir A-Imomenin Institute press. 1996: Hikmat 475 (Persian).
25. Holy Qur'an, Al-Baqarah: 155-156
26. Frisch B. Michael, Psychotherapy based on Improvement of Quality of Life, Trans: Akram Khamseh, Arjmand Press, V2, 2011:13 (Persian)
27. Holy Qur'an, Ale-imran: 19
28. Tabatabaei M, Almizan, Qom, Eslami Institute press; V3, 1993: 120 (Persian).
29. Frisch B M, Psychotherapy based on Improvement of Quality of Life, Trans: Akram Khamseh, Arjmand Press; V1, 2011: 195 (Persian)
30. Holy Qur'an, An-nisa:19.
31. Ibid, An-nisa:4.
32. Koleyni, Mohammad Ibn Yaghoub, Kafi Principles, Tehran, Dar Al-Kotob Al-Eslamiah press, 4th Ed.V5. 1986; 78 (Arabic)
33. Majlesi M, Behar Al-anvar, Beirut, Dar Ehya Al-tarath Alarabi, V100, 1982: 251
34. Frisch B. Michael, Psychotherapy based on Improvement of Quality of Life, trans: Akram Khamseh, Arjmand Press; V1, 2011: 201 (Persian).
35. Hor-Al-Ameli M, Vasael-Al-Shie, Qom, Aal-Albait Institute, V8, 1993; 553 (Arabic).
36. Holy Qur'an, Fussilat: 34.
37. Torkington Right. Cognitive Behavior Therapy for Severe Psychoses, Trans: Atoosa Farmand, Tehran, Arjmand Press,2011: 250 (Persian).
38. Holy Qur'an. An-najm: 39.
39. Frisch B. Michael, Psychotherapy based on Improvement of Quality of Life, Trans: Akram Khamseh, Arjmand Press, V1. 2011; 196 (Persian).

40. Javadi Amoli A, Mafatih Al-Hayat, Qom, Asra Press, 75th Ed. 2012; 93 (Persian).
41. Ali Bin Abetalib(p.b.u.h), Nahj-Al-Balaghah, trans: Mohammad Dashti, Qom, Amir Al-momenin Institute. 1996:Hekmat 460 (Persian).
42. Holy Qur'an,. Ash-sharh: 5-6.
43. Torkington Right, Cognitive Behavior Therapy for Severe Psychoses, Trans: Atoosa Farmand, Tehran, Arjmand Publication. 2011; 253 (Persian).
44. Holy Qur'an, Az-zumar:53.
45. Javadi Amoli A. Islam and International Relations, Qom, Asra Publication, 1st Ed. 2009; 79 (Persian).
46. Javadi Amoli A, Mafatih Al-Hayat, Qom, Asra Publication, 75th Ed. 2012; 675 (Persian)
47. Holy Qur'an, Trans: Mahdi Elahi Qomsheie, Tehran, Organization of Dar Al-Qur'an Al-Karim. **Ibid: 678.**
48. Ibid. Al-ahzab:2.
49. Ibid. Al-anam/84-90.
50. Ibid. Al-isra:9.
51. Ibid. Alaq:14.
52. Ibid. Anfal: 2.
53. Ibid. Zelzal: 5-8.